

การศึกษาการรับรู้ความหมายของชีวิตกับความตายของผู้สูงอายุในมิติปรัชญา

วรรณวิสาข์ ไชโย

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Email: roietjournal@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการรับรู้ความหมายของชีวิตกับความตายของผู้สูงอายุในมิติปรัชญา และ 2) ศึกษาปัจจัยในการรับรู้ความหมายของชีวิตกับความตายของผู้สูงอายุ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการใช้แบบสอบถามและการสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้สูงอายุในชุมชนบ้านสันต้นกอก ตำบลดอนแก้ว อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 15 คน ผลการวิจัยที่ได้รับมาวิเคราะห์ในมิติปรัชญา

ผลการวิจัยพบว่า การรับรู้ความหมายของชีวิตกับความตายของผู้สูงอายุในมิติปรัชญาได้แก่ ความต้องการมีสุขภาพร่างกายแข็งแรง การตระหนักเห็นคุณค่าในตนเอง การยึดศาสนาเป็นที่พึ่งทางจิตใจ และมีความพึงพอใจในชีวิตสอดคล้องกับสุขนิยม, อัตถิภาวนิยม, จิตนิยมและพระพุทธศาสนา ส่วนปัจจัยในการรับรู้ความหมายของชีวิตกับความตายของผู้สูงอายุได้แก่ ภาวะสุขภาพ ฐานะทางเศรษฐกิจ สภาพความเป็นอยู่ ศาสนา ส่วนปัจจัยที่ไม่มีผลต่อการรับรู้ความหมายของชีวิตกับความตายของผู้สูงอายุได้แก่ อายุ เพศ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา พบว่าไม่แตกต่างกัน

คำสำคัญ: ความหมายของชีวิต, ความตาย, ผู้สูงอายุ

A Study of Perceived Meaning of Life and Death of the Elderly in Philosophical Dimension

Wanwisa Chaiyo
Chiang Mai University
Email: roietjournal@gmail.com

Abstract

The purposes of this research are as follows: 1) to study perceived meaning of life and death of the elderly in the philosophical dimension; 2) to study factors of perceived meaning of life and death of the elderly. The research is qualitative research using standard questionnaires and in-depth interviews. The sample size is 15 Thai elderly in Ban San Ton Kok community, Don Kaew sub-district, Sarapee district, Chiang Mai province. The results of the research were analyzed in the philosophical dimension.

The results of the research reveal that: perceived meaning of life and death of the elderly in the philosophical dimension is the need for healthy, self-esteem, need for the good and satisfaction. The research results correspond to Hedonism, Existentialism, Idealism and Buddhism. The factors indicate that health, economic status, living conditions and religion related to the perceived meaning of life and death of the elderly. The factors indicate that age, gender, marital status and education are not related to the perceived meaning of life and death of the elderly.

Keywords: meaning of life, death, the elderly

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหาวิจัย

ในสังคมโลกปัจจุบัน สถานการณ์ประชากรกำลังเป็นที่ได้รับความสนใจ โดยเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างประชากรที่กำลังมีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นสังคมที่เข้าสู่ “สังคมผู้สูงอายุ (Aging society)” ปัจจุบันประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุแล้วและคาดการณ์ว่าประเทศไทยจะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ในปี พ.ศ. 2567 ประชากรที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปมีสัดส่วนมากกว่าร้อยละ 20 ซึ่งภาวะดังกล่าวจะมีผลต่อสภาพสังคม สภาพเศรษฐกิจและการจ้างงาน ตลอดจนการจัดสรรทรัพยากรทางสุขภาพและสังคมของประเทศอย่างต่อเนื่องในระยะยาว การกำหนดแผนระยะยาวที่เหมาะสมและเป็นรูปธรรมสำหรับการเปลี่ยนแปลงและพัฒนา จึงเป็นที่ตระหนักทั้งของรัฐและประชาคมต่างๆ ว่ามีความสำคัญในลำดับต้น ดังจะเห็นได้จากแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2545-2564) และแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564) ที่ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ

ผู้สูงอายุอยู่ในวัยที่พลังกำลังถดถอยลงและผ่านประสบการณ์ชีวิตมายาวนานจึงมีการมองชีวิตต่างไปจากเดิม เบอ์ทรันด์ รัสเซลล์ นักปราชญ์ชาวอังกฤษกล่าวเมื่อมีอายุ 85 ปีไว้ว่า คนหลัง

เกษียณอายุแล้วพากันล้มหายตายจากไปด้วยความเบื่อหน่ายว่าเหว่ การมีอายุยืนเป็นของไม่ยากแต่ความทุกข์ที่แท้จริงคือ การดำเนินชีวิตไปโดยไม่ได้กระทำให้ความสามารถของเขาถูกนำออกมาใช้ คนที่กระชุ่มกระชวย เมื่อเข้าวัยชรากลบอ่อนเปลี้ยไม่มีความสุข เพราะร่างกายและจิตใจไม่ได้เคลื่อนไหวอย่างคล่องแคล่วเป็นประจำ (จินตนาการ สมประสงค์, 2538, น. 119) จากการที่ผู้สูงอายุมีสภาพร่างกายเสื่อมโทรมลงย่อมทำให้เขาต้องลดกิจกรรมต่างๆไปตามสภาพร่างกายด้วย การลดกิจกรรมเท่ากับเป็นการลดอำนาจหน้าที่ ซึ่งเป็นผลให้จิตใจของผู้สูงอายุเปลี่ยนแปลงไปด้วย

การรับรู้ความหมายของชีวิตและความพร้อมยอมรับความตายนับเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข การทำความเข้าใจความหมายของชีวิตจำเป็นต้องเข้าใจเกี่ยวกับความหมายของความตายเนื่องจากทัศนคติของมนุษย์ที่มีต่อชีวิตย่อมเกี่ยวข้องกับทัศนคติที่มนุษย์มองความตาย ความตายเป็นอีกมิติหนึ่งที่สำคัญของชีวิตและไม่สามารถแยกออกจากการดำรงอยู่ เพราะเราไม่สามารถกล่าวถึงสิ่งมีชีวิตได้โดยไม่หมายถึงสิ่งที่จะต้องตาย การขบคิดเกี่ยวกับความตายอาจทำให้เข้าใจความหมายของชีวิตได้กระจ่างชัดขึ้นและสามารถเอาชนะความวิตกกังวลเมื่อต้องเผชิญความตาย เพื่อให้เกิดพลังและกำลังใจในการต่อสู้และสร้างสรรค์ชีวิตให้มีความหมายและมีคุณค่ามากที่สุด

จากการที่ประเทศไทยกำลังก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุ การเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุที่จะเกิดขึ้นในอนาคตอันใกล้นี้ จึงเป็นเรื่องที่ทุกฝ่ายในสังคมต้องร่วมมือกันกำหนดเป็นแนวทางการพัฒนาเพื่อให้สังคมไทยเป็นสังคมผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ ผู้วิจัยเห็นว่า การศึกษาวิจัยเรื่องการรับรู้ความหมายของชีวิตและความตายของผู้สูงอายุในมิติปรัชญา จะทำให้ทราบวิธีการคิดของผู้สูงอายุและข้อมูลที่ได้รับจะเป็นประโยชน์ในการนำมาพัฒนาและปรับปรุง เพื่อสร้างจิตสำนึกให้คนในสังคมตระหนักถึงผู้สูงอายุในฐานะบุคคลที่มีประโยชน์ต่อสังคม อีกทั้งช่วยส่งเสริมให้ผู้สูงอายุดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรีและมีคุณภาพชีวิตที่ดี

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาการรับรู้ความหมายของชีวิตกับความตายของผู้สูงอายุ
- 2) เพื่อศึกษาปัจจัยในการรับรู้ความหมายของชีวิตกับความตายของผู้สูงอายุ จำแนกตามเพศ อายุ

สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา ศาสนา ฐานะทางเศรษฐกิจ สภาพความเป็นอยู่ และภาวะสุขภาพที่แตกต่างกัน

3. กรอบแนวคิดในการวิจัย

ปัจจัยในการรับรู้ความหมายของชีวิตกับความตาย

การรับรู้ความหมายของชีวิตกับความตายของผู้สูงอายุ

4. วิธีดำเนินการวิจัย

4.1 รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ

4.2 กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นผู้สูงอายุในชุมชนบ้านสันต้นกอก ตำบลดอนแก้ว อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ โดยการสุ่มตัวอย่างจำนวน 15 คน แบ่งออกเป็นเพศชาย 5 คนและเพศหญิง 10 คน

4.3 ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาได้แก่ เพศ อายุ สถานสมรส ระดับการศึกษา ศาสนา ฐานะทางเศรษฐกิจ สภาพความเป็นอยู่ และภาวะสุขภาพ

4.4 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาได้แก่ แบบสัมภาษณ์ประกอบด้วยข้อมูลเกี่ยวกับเพศ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา ฐานะทางเศรษฐกิจ สภาพความเป็นอยู่ และภาวะสุขภาพ และแนวคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์เจาะลึก ผู้วิจัยสร้างแนวคำถามโดยใช้แนวคิดจากการศึกษาเอกสารงานวิจัยต่างๆ โดยแนวคำถามมีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด

4.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การรวบรวมข้อมูลจากแบบบันทึกข้อมูลทั่วไปและการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ผู้วิจัยเปิดโอกาสให้ ผู้ให้ข้อมูลแสดงความคิดเห็นของตนอย่างเต็มที่ ไม่มีคำถามนำที่ชี้แนะให้ผู้ให้ข้อมูลตอบ มีการบันทึกเสียงการสนทนาระหว่างการสัมภาษณ์และถอดเทปการสัมภาษณ์อย่างละเอียดแบบคำต่อคำ ประโยคต่อประโยค จำนวนครั้งที่ใช้ในการสัมภาษณ์อยู่ระหว่าง 1-2 ครั้ง โดยคำนึงความเหมาะสมและความสมบูรณ์ของข้อมูล

4.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจะกระทำไปพร้อมกับการรวบรวมข้อมูลตลอดระยะเวลาในการทำวิจัย ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยวิธีวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) และนำข้อมูลที่ได้มารวบรวมจัดประเภท นำส่วนที่เกี่ยวข้องมาสรุปใจความสำคัญ โดยตีความและแยกแยะข้อมูลที่มีความหมายเดียวกันอยู่ในหมวดหมู่เดียวกัน หลังจากนั้นสรุปเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของหมวดหมู่และนำข้อมูลที่ได้รับมาวิเคราะห์เพื่อให้ทราบถึงการรับรู้ความหมายของชีวิตกับความตาย ตลอดจนปัจจัยที่มีผลต่อการรับรู้ความหมายของชีวิตกับความตาย และวิเคราะห์ในมิติปรัชญา

5. ผลการวิจัย

การรับรู้ความหมายของชีวิตกับความตายของผู้สูงอายุในมิติปรัชญา ได้แก่

1. ความต้องการมีสุขภาพร่างกายแข็งแรง ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีปัญหาทางสุขภาพตามวัย ได้แก่

โรคความดัน โรคเบาหวาน ข้อเสื่อม เป็นต้น ทำให้ผู้สูงอายุเกิดความทุกข์ทรมานกายและใจ ไม่สามารถทำกิจกรรมต่างๆ ได้อย่างสะดวก ดังนั้นผู้สูงอายุจึงต้องการมีสุขภาพร่างกายที่ดีและสามารถพึ่งพาตนเองได้ ไม่เป็นภาระแก่ผู้ลูกหลานและคนอื่นๆ อย่างไรก็ตาม ผู้สูงอายุยอมรับได้ต่อความเจ็บป่วยและการเสื่อมลงของสภาพร่างกาย ผู้สูงอายุจึงรับรู้ความหมายของชีวิตกับความตาย โดยให้ความสำคัญกับคุณค่าของการมีสุขภาพร่างกายแข็งแรง ดังที่ผู้สูงอายุได้กล่าวว่า “อยากมีสุขภาพดี

ทำงานได้ ทำงานนี้แหละ ยังทำงานได้อยู่ก็รู้สึกสบายอกสบายใจ” “เราไม่ได้เป็นโรคร้ายแรงอะไร ก็รักษาอยู่ ทุกวันนี้ก็ทานยาจากที่อนามัย เจ็บป่วยมันเรื่องธรรมดา”

2. การตระหนักเห็นคุณค่าในตนเอง ผู้สูงอายุเป็นวัยที่ผ่านประสบการณ์มายาวนานทำให้มีความเข้าใจและยอมรับได้ต่อเรื่องราวที่ผ่านมาในอดีตด้วยความภาคภูมิใจในความสำเร็จของตน และสามารถทำใจยอมรับได้ต่อความล้มเหลวในชีวิตที่ผ่านมา เพราะถือว่าตนเองได้พยายามทำในสิ่งที่ดีที่สุดแล้วเหมือนว่าทุกสิ่งในอดีตเป็นชีวิตที่ผสมผสานกลมกลืนอย่างลงตัว ดังที่ผู้สูงอายุได้กล่าวว่า “ภูมิใจว่าเมื่อก่อนนี้ยายก็ไม่มีอะไร แต่ก่อนนี้หาเงินกันยากเนาะ ก็หาเงินมาเก็บไว้ ไปซื้อสวน ซื้ออะไรมาไว้ก่อนแต่ซื้อไม่เยอะ แต่ถ้าสมัยนี้คงซื้อไม่ได้แล้ว มันแพง” ผู้สูงอายุเป็นวัยที่เข้าใจในตนเอง จึงเลือกที่จะเข้าร่วมกิจกรรมในสังคมตามความพึงพอใจของตนมากขึ้น กิจกรรมที่ผู้สูงอายุชอบทำคือการไปทำบุญทำทานที่วัดตามสภาพร่างกายเอื้ออำนวย ผู้สูงอายุส่วนมากชอบที่จะอยู่บ้าน ฟังวิทยุ ดูโทรทัศน์ตามลำพังมากกว่า ผู้สูงอายุนับว่ารู้ความหมายของชีวิตกับความตายจากการตระหนักเห็นคุณค่าในตนเอง มองตนเองในทางบวก ทำให้เกิดความเชื่อมั่นและภาคภูมิใจในตนเอง ว่าตนเองมีความสำคัญ มีความสามารถ มีคุณค่าทัดเทียมกับผู้อื่นและเป็นที่ยอมรับของครอบครัวและสังคม

3. การยึดหลักศาสนาเป็นที่พึ่งพิงทางจิตใจ ผู้สูงอายุเป็นวัยที่อยู่ในระยะสุดท้ายของช่วงชีวิต

จึงเป็นวัยที่มีแนวโน้มที่จะครุ่นคิดถึงความตายมากกว่าบุคคลในวัยอื่น ผู้สูงอายุยึดหลักศาสนาเป็นที่พึ่งพิงทางจิตใจและนำศาสนามาเป็นเป้าหมายของชีวิต ผู้สูงอายุหมั่นทำบุญทำทานตามกำลังทรัพย์ และเข้าร่วมกิจกรรมที่ทางวัดจัดขึ้นตามสภาพที่ร่างกายเอื้ออำนวย เพราะเชื่อว่าผลบุญจะทำให้มีชีวิตที่ดีกว่าในโลกหน้า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่เห็นว่าการเข้าวัดทำบุญทำให้เกิดความสบายใจและสามารถยอมรับความตายได้ ดังที่ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4 กล่าวว่า “ชีวิตคนเราเนาะ หมั่นไปเข้าวัดทำบุญบ้าง ไปนอน ไปนี้ ไปเรื่อยเปื่อย จะได้สบายใจ” “การตายนี้ ของมัน...ขอแค่เราไปสบาย ไม่เจ็บ ไม่ทรมาน ก็สบายอกสบายใจล่ะ” “การตายนี้เนาะ...ถึงคราวมันก็ต้องตายกันหมด แต่อยู่อย่างนี้เราก็อยู่ไปวันๆ อย่าไปคิดอะไรเยอะเนาะ คนเรามันยังงี้ก็ต้องตายเหมือนกัน”

4. ความพึงพอใจในชีวิต ผู้สูงอายุเป็นวัยที่ผ่านประสบการณ์มาอย่างยาวนานได้เกิดความรู้สึก

เปลี่ยนไปจากเดิมที่เคยมีความสุขสนทนากับการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม การสะสมวัตถุ มาเป็นการมีความสุขกับสิ่งธรรมดาหรือสิ่งเรียบง่ายหรือสิ่งที่เป็นธรรมชาติ อยู่กับลูกหลาน ต้องการมีความสุขจากการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง ไม่สนใจที่จะเป็นเจ้าของทรัพย์สินสมบัติมากมาย เนื่องจากผู้สูงอายุตระหนักว่ายังเป็นเจ้าของทรัพย์สินสมบัติมากเท่าไร ก็ยังต้องเฝ้าระมัดระวังมิให้เกิดการสูญหาย จึงทำให้ชีวิตของตนไม่มีอิสระเพราะต้องคอยห่วงใยวิตกกังวลเกี่ยวกับการเป็นเจ้าของทรัพย์สินสมบัติหรือต้องปกป้องทรัพย์สินเงินทองของตน ผู้สูงอายุในปัจจุบันกลับพึงพอใจกับการมีความสุขแบบเรียบง่ายหรือสิ่งที่เป็นธรรมชาติ ซึ่งผู้สูงอายุใช้ชีวิตสอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติมากขึ้นได้แก่ รับประทานอาหารที่เหมาะสมต่อสุขภาพของตน การเก็บสะสมทรัพย์สินสมบัติหรือวัตถุนิยมน้อยลง และกิจกรรมที่

ผู้สูงอายุชอบทำได้แก่ ชอบปลูกต้นไม้หรือทำสวนมากขึ้น ทำงานบ้านเล็กๆน้อยๆ แต่ผู้สูงอายุที่มีปัญหาทางเศรษฐกิจยังคงต้องการที่จะทรัพย์สินอย่างเพียงพอที่จะใช้จ่ายในการดำเนินชีวิตอย่างสะดวกสบาย

ปัจจัยในการรับรู้ความหมายของชีวิตกับความตายของผู้สูงอายุ ได้แก่

1. ภาวะสุขภาพ ผู้สูงอายุมีความเสื่อมของร่างกายเป็นไปตามวัยทำให้เกิดความทุกข์ทรมานจาก

ความเจ็บป่วยเรื้อรัง ผู้สูงอายุที่มีภาวะสุขภาพดี ร่างกายแข็งแรง สามารถปฏิบัติกิจวัตรประจำวันได้ด้วยตนเองจะมีความสุขมากกว่าผู้สูงอายุที่มีปัญหาสุขภาพไม่ดี อย่างไรก็ตาม ผู้สูงอายุมองว่าความเจ็บป่วยเป็นธรรมชาติของชีวิตและยอมรับความตายที่จะเกิดขึ้นกับตน

2. ฐานะทางเศรษฐกิจ รายได้เป็นปัจจัยที่มีต่อการรับรู้ความหมายของชีวิตกับความตาย

ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในครอบครัวที่มีรายได้ของครอบครัวที่ดี ได้รับเงินจากบุตรหลาน ย่อมได้รับการดูแลเอาใจใส่ดีกว่า มีคุณภาพชีวิตดีกว่าผู้สูงอายุที่มีรายได้น้อย ผู้สูงอายุที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีไม่มีความวิตกกังวลเกี่ยวกับการดำรงชีวิตและสามารถเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาหรือการประกอบพิธีกรรมต่างๆ

3. สภาพความเป็นอยู่ เนื่องจากสังคมไทยมีวัฒนธรรมความเป็นอยู่ระบบเครือญาติซึ่งมีความ

ผูกพันกันมากในครอบครัว บุตรหลานมีความกตัญญูต่อบุพการี และช่วยดูแลผู้สูงอายุในครอบครัว จนกระทั่งถึงแก่กรรม ผู้สูงอายุที่อาศัยกับบุตรหลานจึงไม่มีความวิตกกังวลกับความตายและยอมรับความตายที่จะเกิดขึ้นกับตนได้ ขณะที่ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่เพียงลำพังจะวิตกกังวลว่าไม่มีใครดูแลยามเจ็บป่วยและจัดการงานศพเมื่อตนเองตาย

4. ศาสนา ความเชื่อทางศาสนามีผลต่อการรับรู้ความหมายของชีวิตกับความตายของผู้สูงอายุ

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกพบว่าผู้สูงอายุมีความวิตกกังวลเกี่ยวกับการตายของตนน้อยลง ยอมรับความตายได้มากขึ้นและมองว่าความตายไม่ใช่สิ่งที่น่ากลัว เพราะความตายเป็นความจริงของธรรมชาติที่ไม่มีใครสามารถหลีกเลี่ยงได้ ยอมรับได้ว่าความแก่ชราและความเจ็บป่วยเป็นเรื่องธรรมชาติของสังขาร จึงมีการดูแลร่างกายอย่างเหมาะสม ไม่หมกมุ่นวิตกกังวลมากเกินไปกับความแก่ชราหรือความเจ็บป่วยของตน และไม่วิตกกังวลจนเกินเหตุในเรื่องความเจ็บป่วยเล็กน้อยของตน

ส่วนปัจจัยที่ไม่มีผลต่อการรับรู้ความหมายของชีวิตกับความตายของผู้สูงอายุได้แก่เพศ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา พบว่าไม่แตกต่างกัน

6. สรุปผลการวิจัย

การรับรู้ความหมายของชีวิตกับความตายของผู้สูงอายุในมิติปรัชญาพบว่า ความหมายของชีวิตของผู้สูงอายุได้แก่ ความต้องการมีสุขภาพร่างกายแข็งแรง การตระหนักเห็นคุณค่าในตนเอง การยึดศาสนาเป็นที่พึ่งทางจิตใจ และมีความพึงพอใจในชีวิต ผู้สูงอายุตระหนักว่าความตายเป็นธรรมชาติที่หลีกเลี่ยงไม่ได้และสามารถทำใจยอมรับได้ต่อความตายของตน สอดคล้องกับอัตถิภาวนิยมที่ว่ามนุษย์ตระหนักถึงความตายเป็นข้อจำกัดอย่างหนึ่งของชีวิตและมนุษย์ได้ตัดสินใจเลือกใช้ชีวิตให้กับตนเอง และสอดคล้องกับจิตนิยมและพระพุทธศาสนาที่ว่าผู้สูงอายุมีศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ โดยหมั่นทำบุญทำทานเพราะเชื่อว่าจะมีชีวิตที่ดีกว่าในโลกหน้า ส่วนปัจจัยในการรับรู้ความหมายของชีวิตกับความตายของผู้สูงอายุได้แก่ ภาวะสุขภาพ ฐานะทางเศรษฐกิจ สภาพความเป็นอยู่ ศาสนา ส่วนปัจจัยที่ไม่มีผลต่อการรับรู้ความหมายของชีวิตกับความตายของผู้สูงอายุได้แก่ อายุ เพศ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา พบว่าไม่แตกต่างกัน

7. อภิปรายผลการวิจัย

การรับรู้ความหมายของชีวิตกับความตายของผู้สูงอายุในมิติปรัชญา ได้แก่

1. ความต้องการมีสุขภาพร่างกายแข็งแรง ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีปัญหาทางสุขภาพตามวัย

ได้แก่ โรคความดัน โรคเบาหวาน ข้อเสื่อม เป็นต้น ทำให้ผู้สูงอายุเกิดความทุกข์ทรมานกายและใจ ไม่สามารถทำกิจกรรมต่างๆ ได้อย่างสะดวก ดังนั้นผู้สูงอายุจึงต้องการมีสุขภาพร่างกายที่ดีและสามารถพึ่งพาตนเองได้ ไม่เป็นภาระแก่ผู้ลูกหลานและคนอื่นๆ สอดคล้องกับสุขนิยม (Hedonism) ที่ถือว่ามนุษย์ต้องการความสุขและหลีกเลี่ยงความทุกข์ ดังนั้นผู้สูงอายุต้องการมีสุขภาพร่างกายแข็งแรงและหลีกเลี่ยงความเจ็บป่วย ผู้สูงอายุหมั่นทำบุญทำทานเพราะเชื่อว่าจะมีชีวิตที่ดีกว่าในโลกหน้า สอดคล้องกับจิตนิยมที่เชื่อว่า จิตวิญญาณจึงเป็นแก่นแท้ของความเป็นมนุษย์ที่มีความคงที่และเป็นอมตะ ผลกรรมทำให้ชีวิตเกิดการเวียนว่ายตายเกิด เพื่อรอรับรางวัลหรือการลงโทษตามที่สมควรได้รับในชีวิตหลังความตาย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าบุคคลนั้นใช้ชีวิตอยู่อย่างไรเมื่อครั้งที่ยังมีชีวิตอยู่

2. การตระหนักเห็นคุณค่าในตนเอง ผู้สูงอายุเป็นวัยที่ผ่านประสบการณ์มายาวนานทำให้มี

ความเข้าใจและยอมรับได้ต่อเรื่องราวที่ผ่านมาในอดีตด้วยความภาคภูมิใจในความสำเร็จของตนและสามารถทำใจยอมรับได้ต่อความล้มเหลวในชีวิตที่ผ่านมา เพราะถือว่าตนเองได้พยายามทำในสิ่งที่ดีที่สุดแล้วเหมือนว่าทุกสิ่งในอดีตเป็นชีวิตที่ผสมผสานกลมกลืนอย่างลงตัว ผู้สูงอายุรับรู้ความหมายของชีวิตกับความตายจากการตระหนักเห็นคุณค่าในตนเอง มองตนเองในทางบวก ทำให้เกิดความเชื่อมั่นและภาคภูมิใจในตนเอง ว่าตนเองมีความสำคัญ มีความสามารถ มีคุณค่าทัดเทียมกับผู้อื่นและเป็นที่ยอมรับของครอบครัวและสังคม สอดคล้องกับปรัชญาอัตถิภาวนิยม ตระหนักถึงเสรีภาพอันเป็นธาตุ

แท้ของมนุษย์ ความเป็นอิสระที่จะเลือกกระทำสิ่งต่างๆ มันเป็นสิ่งที่แยกไม่ออกจากมนุษย์ ไม่เคยมีครั้งใดเลยที่จะพูดได้ว่ามนุษย์ไม่เป็นเสรีและไม่มีสถานการณ์ใดเลยที่จะกล่าวได้ว่าในสภาพอย่างนั้น

3. การยึดหลักศาสนาเป็นที่พึ่งพิงทางจิตใจ ผู้สูงอายุเป็นวัยที่อยู่ในระยะสุดท้ายของช่วง

ชีวิตจึงเป็นวัยที่มีแนวโน้มที่จะครุ่นคิดถึงความตายมากกว่าบุคคลในวัยอื่น ผู้สูงอายุยึดหลักศาสนาเป็นที่พึ่งพิงทางจิตใจและนำศาสนามาเป็นเป้าหมายของชีวิต ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ยอมรับและพึงพอใจสภาพความเป็นอยู่และไม่ทุกข์ร้อนเรื่องอนาคต ไม่กังวลกับความตายที่จะเกิดขึ้นในอนาคต มองว่าเป็นธรรมดาของคน ธรรมดาของธรรมชาติ แม้ผู้สูงอายุจะเข้าใจและยอมรับกฎธรรมชาติ เข้าใจความเป็นจริงของชีวิต โดยมีหลักพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวก็ตาม กระนั้นผู้สูงอายุไม่คิดจะออกบวช แต่พึงพอใจกับชีวิตความเป็นอยู่ในปัจจุบัน สอดคล้องกับความสุขตามนัยประเภทโลกียสุข โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสุขที่ถือว่าเป็นความสุขทางโลก การปฏิบัติหลักพระพุทธศาสนาและการอ่านหนังสือธรรมะเพื่อสงบจิต เป็นไปเพื่อความสงบสุขปัจจุบัน แต่ไม่ได้มุ่งหวังเพื่อกำจัดกิเลสทั้งปวงและไม่แสวงหาความสุขชนิดที่เรียกว่านิพพานสุข

4. ความพึงพอใจในชีวิต

ผู้สูงอายุเป็นวัยที่ผ่านประสบการณ์มาอย่างยาวนานได้เกิดความรู้สึกเปลี่ยนไปจากเดิมที่เคยมีความสุขสนุกสนานกับการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม การสะสมวัตถุมาเป็นการมีความสุขกับสิ่งธรรมดาหรือสิ่งเรียบง่ายหรือสิ่งที่เป็นธรรมชาติ อยู่กับลูกหลาน ต้องการมีความสุขจากการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง ไม่สนใจที่จะเป็นเจ้าของทรัพย์สินสมบัติมากมาย เนื่องจากผู้สูงอายุตระหนักว่ายิ่งเป็นเจ้าของทรัพย์สินสมบัติมากเท่าไร ก็ยิ่งต้องเฝ้าระมัดระวังมิให้เกิดการสูญหาย จึงทำให้ชีวิตของตนไม่มีอิสระเพราะต้องคอยห่วงใยวิตกกังวลเกี่ยวกับการเป็นเจ้าของทรัพย์สินสมบัติ หรือต้องปกป้องทรัพย์สินเงินทองของตน

ปัจจัยในการรับรู้ความหมายของชีวิตกับความตายของผู้สูงอายุ ได้แก่

1. ภาวะสุขภาพ ผู้สูงอายุมีความเสื่อมของร่างกายเป็นไปตามวัยทำให้เกิดความทุกข์

ทรมาน จากความเจ็บป่วยเรื้อรัง ผู้สูงอายุที่มีภาวะสุขภาพดี ร่างกายแข็งแรง สามารถปฏิบัติกิจวัตรประจำวันได้ด้วยตนเองจะมีความสุขมากกว่าผู้สูงอายุที่มีปัญหาสุขภาพไม่ดี อย่างไรก็ตาม ผู้สูงอายุมองว่าความเจ็บป่วยเป็นธรรมดาของชีวิตและยอมรับความตายที่จะเกิดขึ้นกับตนได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของพีรศักดิ์ ศรีฤๅชา ศึกษา ชีวิตที่มีความสุขของผู้สูงอายุในหมู่บ้านแห่งหนึ่งของจังหวัดขอนแก่น : กรณีศึกษาบ้านไถ่กอ อ.เมือง พบว่า ภาวะสุขภาพมีความสัมพันธ์กับระดับความสุขในชีวิต โดยผู้สูงอายุที่มีภาวะสุขภาพที่ดีมีระดับความสุขในชีวิตสูงกว่าผู้สูงอายุที่มีภาวะสุขภาพไม่ดี และสอดคล้องกับงานวิจัยของสรินทร์ เกรย์ และคณะ (2549) ทำการศึกษา ความสุขบนความพอเพียง: ความมั่นคงในบั้นปลายชีวิตพบว่าผู้สูงอายุที่มีภาวะสุขภาพแตกต่างกัน มีระดับความสุขแตกต่างกัน

โดยผู้สูงอายุที่มีภาวะสุขภาพดีที่สุดและสามารถปฏิบัติกิจวัตรประจำวันได้ด้วยตนเอง จะมีความสุขมากที่สุด

2. ฐานะทางเศรษฐกิจ รายได้เป็นปัจจัยที่มีต่อการรับรู้ความหมายของชีวิตกับความตาย

ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในครอบครัวที่มีรายได้ของครอบครัวที่ดี ได้รับเงินจากบุตรหลาน ย่อมได้รับการดูแลเอาใจใส่ดีกว่า ผู้สูงอายุที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีไม่มีความวิตกกังวลเกี่ยวกับการดำรงชีวิตและสามารถเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาหรือการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ชาวพุทธส่วนใหญ่มีความเชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดและถือว่าการทำบุญจะช่วยให้มีชีวิตที่ดีในชาติภพต่อไป และเป็นการเตรียมตัวเพื่อเผชิญกับความตาย ซึ่งการทำบุญจะต้องใช้เงินเป็นส่วนประกอบ ผู้สูงอายุที่มีฐานะดีสามารถใช้จ่ายเงินได้ตามอัธยาศัยและไม่เป็นภาระลูกหลานทำให้เกิดความสุขใจ สอดคล้องกับศรีเมือง พลังฤทธิ์ และคณะ (อ้างในชุตติไกร ตันติชัยวิช, 2551, น. 58) ศึกษา การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดยตนเอง ครอบครัวและชุมชน พบว่า รายได้ของครอบครัวมีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยรายได้ของครอบครัวเป็นปัจจัยพื้นฐานที่จะส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้รับการดูแลที่ดีจากครอบครัว มีโอกาสในการแสวงหาแหล่งประโยชน์ต่างๆ และสิ่งที่ดีที่สุดได้ ซึ่งทำให้ผู้สูงอายุที่อยู่ในครอบครัวที่มีรายได้ดี มีคุณภาพชีวิตที่ดีกว่าผู้สูงอายุที่อยู่ในครอบครัวที่มีรายได้น้อย

3. สภาพความเป็นอยู่ เนื่องจากสังคมไทยมีวัฒนธรรมความเป็นอยู่ระบบเครือญาติซึ่งมี

ความผูกพันกันมากในครอบครัว บุตรหลานมีความกตัญญูต่อบุพการี และช่วยดูแลผู้สูงอายุในครอบครัวจนกระทั่งถึงแก่กรรม ผู้สูงอายุที่อาศัยกับบุตรหลานจึงไม่มีความวิตกกังวลกับความตายและยอมรับความตายที่จะเกิดขึ้นกับตนได้ ขณะที่ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่เพียงลำพังจะวิตกกังวลว่าไม่มีใครดูแลยามเจ็บป่วยและจัดการงานศพเมื่อตนเองตาย ครอบครัวเป็นแหล่งกำเนิดของสมาชิกใหม่แก่สังคม เป็นหน่วยที่มีความผูกพันใกล้ชิดในระหว่างสมาชิกด้วยกัน การได้รับการประดับประดา ความรัก ความเข้าใจ ผู้สูงอายุที่มีสัมพันธ์ภาพอันดีกับลูกหลานจะเป็นผู้สูงอายุที่มีขวัญดี มีความรู้สึกมั่นคงในชีวิต เกิดพลังใจในการเผชิญกับการเจ็บป่วย ยอมรับความตาย ทำให้มีความหวังในการดำเนินชีวิต จากการศึกษาของบุปผา ขอบใจ (2536) พบว่าลูกหลาน คู่สมรสจะเป็นปัจจัยที่สัมพันธ์กับสิ่งที่เป็นความต้องการทางจิตวิญญาณ เนื่องจากเป็นกำลังใจ คอยให้ความรักความห่วงใย เอื้ออาทรต่อกัน ได้เห็นหน้าพูดคุย คอยช่วยเหลือในกิจวัตรประจำวัน และคอยช่วยเหลือในการปฏิบัติภารกิจต่างๆ ที่ให้ความหมายในชีวิตและเป็นจุดมุ่งหมายของชีวิต เช่น การทำบุญทำทาน การถวายอาหารแด่พระภิกษุสงฆ์ (นงเยาว์ กันทะมูล, 25)

4. ศาสนา ความเชื่อทางศาสนามีผลต่อการรับรู้ความหมายของชีวิตกับความตายของ

ผู้สูงอายุจากการสัมภาษณ์เชิงลึกพบว่าผู้สูงอายุมีความวิตกกังวลเกี่ยวกับการตายของตนน้อยลง ยอมรับความตายได้มากขึ้นและมองว่าความตายไม่ใช่สิ่งที่น่ากลัว เพราะความตายเป็นความจริงของธรรมชาติที่ไม่มีใครสามารถหลีกเลี่ยงได้ ยอมรับได้ว่าความแก่ชราและความเจ็บป่วยเป็นเรื่องธรรมดาของสังขาร จึงมีการดูแลร่างกายอย่างเหมาะสม ไม่หมกมุ่นวิตกกังวลมากเกินไปกับความแก่ชราหรือความเจ็บป่วยของตน และไม่วิตกกังวลจนเกินเหตุในเรื่องความเจ็บป่วยเล็กน้อยของตน ทั้งนี้ความเชื่อเรื่องความตายแตกต่างกันไปตามประสบการณ์ของแต่ละบุคคล ผู้สูงอายุหมั่นทำบุญไหว้พระเป็นประจำตามโอกาสที่จะอำนวยให้ โดยผู้สูงอายุเชื่อว่าการทำบุญทำทานจะทำให้เกิดมาในชาติหน้าจะสุขสบายมากกว่าโลกที่เป็นอยู่นี้ สอดคล้องกับงานวิจัยพรรณนะเรื่องความสุขในผู้สูงอายุ: กรณีศึกษาบ้านวัยทองนิเวศน์ ของวรรณวิสาข์ ไชโยโย (2551) ผลการศึกษาพบว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่ที่นำพุทธศาสนาเป็นหลักปรัชญาชีวิตจะทำให้มีความสุขจากการได้ปฏิบัติกิจกรรมตามหลักพระพุทธศาสนา ผู้สูงอายุมักจะสวดมนต์ไหว้พระก่อนนอนและหนังสือที่อ่านโดยส่วนมากมักจะเป็นหนังสือธรรมะเพื่อใช้ในการสวดมนต์ก่อนนอน สาเหตุที่ผู้สูงอายุมิทำที่สนใจในศาสนาเพราะว่าผู้สูงอายุมีความทุกข์ทางกาย ร่างกายไม่แข็งแรงและสุขภาพทรุดโทรมไปตามวัย นอกจากนี้ผู้สูงอายุมีความทุกข์ทางใจ ขาดลูกหลานเอาใจใส่ ทำให้รู้สึกเหงา ว้าเหว จึงต้องหันมาพึ่งหลักธรรมในพุทธศาสนาเป็นปรัชญาชีวิตเพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ

ส่วนปัจจัยที่ไม่มีผลต่อการรับรู้ความหมายของชีวิตกับความตายของผู้สูงอายุได้แก่เพศ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา พบว่าไม่แตกต่างกัน

8. ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุและการเตรียมตัวเกี่ยวกับความตายของผู้สูงอายุ

เอกสารอ้างอิง

รสรินทร์ เกรย์, ปังปอนด์ รักอำนวยกิจ, ศิรินันท์ กิตติสุขสถิต. (2549). *ความสุขบนความพอเพียง: ความมั่นคงในบั้นปลายชีวิต*. มหาวิทยาลัยมหิดล.

ลดารัตน์ สาภินันท์. (2545). *ภาวะธรรมทัศน์ในวัยสูงอายุและการเตรียมตัวเกี่ยวกับความตายของผู้สูงอายุ*. วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ลัทพร เพ็ญช่อ. (2544). *การปฏิบัติตนทางด้านศาสนาของผู้สูงอายุในชนบท*. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

วรรณวิสาข์ ไชโย. (2551). *ทรรศนะเรื่องความสุขในผู้สูงอายุ: กรณีศึกษาบ้านวัยทองนิเวศน์*.

เชียงใหม่: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สิทธิ บุตรอินทร์. (2554). *ปรัชญาเปรียบเทียบ : มนุษยนิยมตะวันออกกับตะวันตก*. กรุงเทพฯ:

สร้างสรรค์บุ๊คส์.

Benatar, David. (Ed.). *Life, Death, and Meaning*. U.S.A.: Roman & Littlefield.

Mackinnon, Barbara. (1995). *Ethics : theory and contemporary issues*. Belmont, Calif: Wadsworth.

Pirasak Sriruecha. *Happy Life of the Elderly in a village of Khon Kaen Province: a case study of Ban Kai Na of Muang District*. *Juarnal of Health Science*. 2002: 11(1): 44-54.